

דברים לזכר נשיא בית המשפט העליון, השופט מאיר שמגר ז"ל

בטקס האשכבה כ"ג תשרי התש"פ, 22.10.2019 / נשיאת בית המשפט העליון,

השופטת אסתר חיות

כשעובר מן העולם אדם שבחר לחיות את חייו כאדם פרטי ולעשות לביתו כל ימיו, האבל עליו ושמירת זכרו נמשכים בדרך כלל כמשך חייהם של יקיריו, חבריו ובני ביתו. אך כשעובר מן העולם אדם שבחר להקדיש את חייו לשירות הציבור, הציבור כולו מבכה את לכתו וככל שחותרו הציבורי משמעותי ועוצמתי יותר כך חזקה על הציבור כי יישא את זכרו ואת מורשתו לדור ודור.

דברים ברוח זו אמר לפני כעשרים ושתיים שנים הנשיא (בדימוס) מאיר שמגר באזכרה לראש הממשלה יצחק רבין, ודומה כי יפים הדברים גם בבואנו היום להספיד את הנשיא שמגר. מאיר שמגר אהב את מדינת ישראל ואת עם ישראל בכל נפשו ובכל מאודו.

עד כמה עמוקה ועזה הייתה אהבתו ומחויבותו למדינה ולכל אחד מפרטיה ניתן ללמוד מדברים שאמר באחד הראיונות לאחר פרישתו. שאלו אותו בראיון אם יוכל להצביע על הרגע המאושר בחייו והוא השיב: כל רגע שבו חשתי שאני עושה משהו לטובת המדינה והחברה בישראל היה מבחינתי רגע מאושר. ואכן מאיר שמגר הקדיש את רוב חייו כמשפטן לשירות הציבור, בצבא, בייעוץ המשפטי וברשות השופטת ובכל אחת מתחנות אלה הטביע חותם בל יימחה כפורץ דרך וכמורה דרך לדורות שבאו אחריו.

לאמיתו של דבר כאשר משפחת שמגר פנתה בבקשה לערוך את טקס האשכבה בבית המשפט העליון, הייתי בטוחה לרגע כי מאיר הוא זה שהשאיר, כדרכו, הנחיות מפורטות וכתובות בנושא. ואף שבעניין זה לא כך היה, אין ספק כי הבניין הזה שאותו הגה ויזם ושבהקמתו היה מעורב עד אחרון הפרטים, הוא המקום הטבעי והנכון ביותר לקיים בו את הטקס, לחלוק לו כבוד אחרון ולהיפרד מן האיש האחד והמיוחד הזה.

כשפרש שמגר מכס השיפוט בהגיעו לגיל שבעים, עמלה מערכת נכבדה בראשותו של הנשיא בדימוס אהרן ברק על חיבור "ספר שמגר". המלאכה ארכה כשבע שנים והניבה לא פחות מחמישה כרכים – ובהם דברים שכתב ודברים שכתבו אחרים לכבודו. חמישה כרכים אלו מעידים

על עושר כתיבתו, הגותו ותפיסת עולמו של האיש אשר יש לקוות שהציבור, ובייחוד הדור הצעיר, יזכה להכירם ולהתחנך לאורם.

מילת המפתח המתארת את מאיר שמגר היא "ממלכתיות" ולמעשה כך בחר גם שמגר עצמו לתאר את דרכו ואת תפיסת העולם שהנחתה אותו. בספרו האוטוביוגרפי "תם ולא נשלם" כתב: "ייתכן שכאשר הונחו על כפות המאזניים זהותי האידיאולוגית, שעליה הייתה גאוותי מאז ומעולם, מול התנהלותי המקצועית והאישית, הממלכתיות שגיליתי הייתה זו שהכריעה את הכף. ממלכתיות פירושה הצבת הקהילה והדאגה לה בראש – תהא זו הקהילה הלאומית, החברתית או המקצועית. ממלכתיות פירושה עשיית המעשה הנכון, על פי עקרונות ברורים ובהירים לכל, גם אם הוא מתנגש עם טובתו האישית של האדם. ממלכתיות פירושה נטילת אחריות אישית. לא לגלגל כדורים ממך והלאה ולא להסתפק במילוי התפקיד על הצד המצומצם וה'בטוח' שלו. הגישה הממלכתית הזאת נדרשת מכל עובד ציבור, מאיש הצבא, מהמורה, מעובד הרווחה ומהפוליטיקאי. אך אין כמו בית המשפט להגדיר את הנורמות הראויות והלא ראויות ולהנחילן לציבור. אם הוא אינו עושה כן, הוא מועל בתפקידו"¹.

יש מי שבחרו לכנות את שמגר "המהפכן השקט". אבל חשוב לומר כי אין לבלבל בהקשר זה בין תהליכים ארוכי טווח של איש חזון, איש מעשה אמיץ ופורץ דרך הרואה למרחוק, ובין מהפכן המבקש לשנות את המציאות באופן רדיקלי פְּאָכְחָה אחת. אין זו דרכו של משפטן במדינה דמוקרטית ולא זו הייתה דרכו של שמגר.

מהפכה כזו אף אינה נדרשת במדינה שחרטה על דגלה מיום הקמתה - במגילת העצמאות שלה - ערכים של זכויות אדם יהודיים ודמוקרטיים כערכי יסוד. אכן, דרכו של המשפטן במדינה דמוקרטית כשלנו איננה דרך הרבולוציה אלא דרך האבולוציה - דהיינו תהליך נמשך של צמיחה והתפתחות ושל שינויים הנעשים בזהירות ובאחריות הנדרשים, עם השתנות העיתים ובהתאם לצרכי החברה.

בעיניי, שמגר וכמוהו גם משפטנים דגולים אחרים החיים עמנו, ובהם הנשיא אהרן ברק - יבדל לחיים ארוכים - לא היו מהפכנים. הם פיתחו ובנו, איש איש בזמנו, באחריות ובכישרון רב קומות מפוארות בבניין המשפט הישראלי ואנו בני הדורות הבאים אחריהם מצווים לעשות כל שביכולתנו על מנת לשמור על הבניין היקר הזה שנבנה בעמל רב לאורך שנים ואף להוסיף בו,

¹מאיר שמגר "תם ולא נשלם – פרקי חיים" (2015) בעמ' 276

ככל שנוכל, לבנים אחדות משלנו. זאת נעשה, כמורשתו של שמגר, בממלכתיות, בזקיפות קומה וללא מורא.

בקבלו את פרס ישראל העלה שמגר על נס את ערכי הסבלנות והסובלנות ואמר שאלו ערכים שעלינו לאמץ אם ברצוננו לבנות בארץ חברת מופת. ואכן, הוא עצמו בכל התנהלותו קיים יום יום את הציווי הזה. כל מי שזכה להופיע לפניו בוודאי זוכר את הסבלנות האינסופית שבה הקשיב לטענות הצדדים וכל מי שקורא בכתביו ובפסקי הדין שלו - המלווים אותנו ומתווים את דרכנו עד היום - ילמד כי הוא ראה בסובלנות ובכבוד האדם, כל אדם, ערך יסוד שעליו יש להגן. שילוב זה בין סבלנות וקשב לסובלנות והגנה על כבוד האדם שאותם העלה על נס, מגלם בעיניי את התכונות המיטביות שאליהן ראוי לנו לשאוף כשופטים ואליהן התפלל שלמה המלך טרם שישב למשפט עת ביקש מאלוהיו "ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך להבין בין טוב לרע".

הזכרתי קודם זקיפות קומה, ואכן נזכור באהבה את דמותו של מאיר אשר פרט להיותו בעל שיעור קומה מבחינה משפטית היה גם זקוף קומה כברוש, פשוטו כמשמעו.

על כן אבקש לסיים את דבריי הקצרים בשירו של אהוד מנור "ברוש" ולהקדישו למאיר ולכל בני המשפחה היקרים, רעייתו מיכל, ילדיו – ענת, רם ודן, הנכדות והנכדים:

ברוש
 וְאֲנִי רְאִיתִי בְרוֹשׁ
 שֶׁנֶּצֶב בְּתוֹךְ שְׂדֵה מוֹל פְּנֵי הַשָּׁמַשׁ,
 בְּחֻמְסִין, בְּקָרָה,
 אֶל מוֹל פְּנֵי הַסְּעָרָה.
 עַל צֵדוֹ נְטָה הַבְּרוֹשׁ,
 לֹא נִשְׁבֵּר, אֶת צַמְרָתוֹ הִרְפִּין עַד עֶשֶׂב.
 וְהִנֵּה, מוֹל הַיָּם,
 קָם הַבְּרוֹשׁ יָרֵק וְרָם.
 הִנֵּה בְרוֹשׁ לְבָדוֹ,
 מוֹל אֵשׁ וּמִיָּם,
 הִנֵּה בְרוֹשׁ לְבָדוֹ
 עַד הַשָּׁמַיִם.
 בְּרוֹשׁ, לְבָדוֹ אֵיתָן,
 לוֹ רַק נִתֵּן
 וְאֶלְמֵד
 אֶת דְּרָכֵי שָׁל עֵץ אֶתֶד.

יהי זכרו ברוך!